

Ihmiskunta ei ole maailma

■ Ero Paloheimo

”Miksei kukaan tee mitään?” on tuttu kysymys maailman menosta. Yleensä kysyjä ei itse tee, ei aio tehdä eikä kuvittelekaan tekevänsä mitään muiden kuin itsensä eteen. Hyvä niin. On paljon niitäkin, jotka eivät huolehdi edes itsestään. Kysymys on myös perusteeton, sillä viimeaikaista, tunnettujakin vastaesimerkkejä on useita:

29.2.2016 Edward O. Wilson julkaisemassaan esseessä: ”Puolet maapallon pinta-alasta ja meri-alueesta tulisi varata luonnonsuojelulle.”

22.2.2016 Bill Gates vuosittaisessa kirjeessään: ”Maailma tarvitsee ihmeen selvittääkseen ilmastonmuutoksesta. Sanoessani ’ihmeen’ en tarkoita, että se olisi mahdoton. Ihmeitä on nähty ennenkin.”

29.2.2016 Leonardo DiCaprio Oscar-gaalassa: ”Ilmastonmuutos on todellinen. Se on vaarallisin lajiamme kohtaava uhka. Maailman johtajat: on aika vastata ihmiskunnan suurimpaan haasteeseen.”

Monet ovat käyttäneet pääosan elämästään jossain muodossa maailman pelastamiseen. Mutta heitä vastassa on suurempi joukko, joka on vakuuttanut, että asiat ovat paremmin kuin koskaan. Molemmat ovat oikeassa – jälkimmäiset tosin lyhytjänteisellä ja puolueellisella tavalla.

Planeetta ja ihmiskunta

On todennäköistä, että maailmankaikkeuden sataan miljardiin galaksiin kätkeytyy ainakin kymmenen miljardia sellaista planeettaa, joissa on tietoista elämää. Siis enemmän kuin maapallolla on ihmisiä. Kuvitelkaamme ajatusleikkinä, että olisi neutraali tarkkailija, joka luokittelisi nuo planeetat ja antaisi niille arvosanoja.

Suurella osalla planeetoista eläisi useita eliölajeja ja monilla jokin evoluution kärkiolento, joka pitäisi itsevaltaista komentoa omalla tivaankappaleellaan. Rikkaimmilla planeetoilla on miljoonia eri eliölajeja ja joillakin ne olisi-

vat onnistuneet säilyttämään elämän tasapainon satojen tuhansien vuosien ajan. Mihin arviojamme mahtaisi kiinnittää huomionsa löydettyään Linnunradasta Maa-planeetan? Saisimmeko hyvät pisteet?

Hän varmaan ihastuisi planeettamme vuoriin ja monimuotoisiin vesistöihin, ilmakehään ja pilviin, koralliriuttoihin, sademetsiin, hiekkarantoihin, auringon nousuihin ja laskuihin, jäätikköihin, saaristoihin, aavikoihin, pakahduttavaan lajirikkauteen, ehkä kaupunkeihin ja teihinkin. Hän huomaisi, että planeetan miljoonat eliölajit ovat kehittyneet evoluution polveilvassa virrassa noin 3,5 miljardin vuoden aikana. Hän haltioituisi planeetan erilaisista ilmastoista, vuodenaikojen vaihteluista ja vuorokausien valoisuuseroista, jotka tietysti ovat perustana lajirunsaudelle.

Tarkkailija kiinnittäisi tietysti huomionsa myös planeetan valtalajiin, joka on ollut maiseissa vasta katoavan lyhyen ajan, 0,00001-osan, elämän koko kestosta. Se on kuin viisi minuuttia vuodesta. Tämä laji – Cro Magnon – on katsonut asiakseen lisääntyä, kehittää työkaluja, muokata maisemia, orjuuttaa, käyttää hyväkseen kaikkea näkemäänsä ja rehvastella omalla aikaansaannoksellaan, jota kutsuu kulttuuriksi.

Laji on sotainen ja vallanhimoinen. Sen tuhotekniikan ilkein osa on ollut olemassa vasta kolmen sekunnin ajan – tuossa aikaisemmassa, vuoden mittakaavassa tarkasteltuna. Näyttää siltä, että laji on nyt raiskaamassa planeettansa arvokkaimman perinnön vielä tuotakin lyhyemmän ajanjakson kuluessa.

Tarkkailija kiinnittäisi huomionsa ihmisen arvomaailmaan, joka on kapea-alainen ja pinnallinen. Valta-asema planeetan lajien joukossa ei vielä näytä sille riittävän, vaan otus tuhlaa resursseja myös sisäiseen valtataisteluunsa. Lajin pöyristyttävä asennevirhe näyttää olevan täyd-

linen piittaamattomuus itse taivaankappaleesta. Sille lajin etu on synonyymi planeetan edulle. Valta ja erityisesti sen alalaji talousvalta ovat lajin enemmistön yksisilmäisesti hyväksymä päämäärä. Hallitsevalla kulttuuriolennolla ei ole pitkän tähtäyksen suunnitelmaa planeetan tulevaisuudesta, vaan laji touhottaa millisekunnin aikataululla – taas tuossa aikaisemmassa mittakaavassa ilmaistuna.

Tarkkailija päättelee, että evoluution kärkiolento saattaa muuttua planeettansa vakavaksi sairaudeksi. Paraneminen tuosta taudista edellyttäisi lajin syvällistä itsekritiikkiä ja jyrkää asennemuutosta omiin oikeuksiinsa. Rehellisen arvioinnin puuttuminen ja sen korvaaminen perusteettomalla omahyväisyydellä on muodostunut planeetan suurimmaksi ongelmaksi. Tarkkailija jatkaa tarkastuskierrostaan kohti Linnunradan naapurigalaksia ja jättää pienen viestin tuolle Maan joukolle, joka nimittää itseään ihmiskunnaksi. Se sisältää kolme kohtaa.

Arvot

Tarkkailija kiinnittää viestissään aluksi huomion arvojen näivettymiseen. Vallan alalaji, talousvalta, on takertunut aineellisen suuruuden pysyväksi kylkiäiseksi. Asenne on lyhytjänteinen. Se painottaa hyvän asemesta vahvan oikeutta ja tämän vuoksi määrää, ei laatua. Asenteen eettinen ja esteettinen pohja on olematon. Tarkkailija kehottaa ihmiskuntaa tuomitsemaan kapealalaisen itsetyytyväisyyden, pohtimaan planeetan tulevaisuutta vähintään tuhansien vuosien ajanjänteellä, arvostamaan elämän muovautumisen aikana syntyneitä korvaamatonta luonnonrikkautta, sen eettistä ja esteettistä loistokkuutta sekä luomaan planeetalleen syvällisen ja kauaskantoisen suunnitelman pinnallisen ja pikkusieluisen valtataistelun asemesta.

Tarkkailija kirjoittaa, että pitkällä tähtäyksellä maapallo voisi kehittyä jättimäiseksi avaruuden taideteokseksi, jossa kaikki elämän muodot kypsymisivät rinnakkain, kaikilla olisi olemassaolon oikeutuksensa, ihmiskunta säilyisi määrällisesti kohtuullisena vuosituhannesta toiseen ja harjoittaisi kulttuuriaan materiaalien ja energian kierron kauniina sivuvirtana. Hän kehottaa

torjumaan uskontojen vahingolliset vaikutukset ja ihmiskeskeisen etiikan harhan. Hän muistuttaa myös, että kauneus on luonnonmukaisuutta, ei päinvastoin. Erityisesti hän varoittaa ilmiöstä, joka salakavalasti on soluttautunut taudin särkyäkkeeksi. Se toimii huumeena ja vieraannuttaa laajat ihmisryhmät vakavista ongelmista. Viihde lukemattomissa muodoissaan saa ihmiset sokeiksi kaikille vaaroille, jotka uhkaavat planeettaa seuraavien vuosikymmenten aikana. Ihmiskunta piehtaroi hetken nautinnossa, kiillossa ja tavarassa.

Ihmiskunnalla olisi mahdollisuus vielä kehittyä galaksinsa suureksi taiteilijaksi. Nyt se on hyvää vauhtia ränsistymässä viihdepelleksi. Mutta tarkkailija ymmärtää, että perustava asennemuutos tarvitsee sukupolvien pohdinnan tullakseen hyväksytyksi, sillä Cro Magnon on laumaeliö.

Toiminta

Vierailunsa aikana tarkkailija havaitsee hämmästykseseen huvittavan piirteen ihmiskunnan ajankäytössä. Muut elolliset olennot eivät tuota mallia ole omaksuneet. Valtaisan painoarvon – joka tietysti perustuu edellä eriteltyihin asennevääristymiin – on saanut toimintapari, joka näyttää sisäisesti ja vastavuoroisesti ruokkivan itseään. Ihminen nimittää sitä tuotannon ja kulutuksen liitoksi. Käsittämättömästä syystä tuo kokonaisuus – ja ennen muuta sen volyymi – on muodostunut tavoiteltavaksi arvoksi. Sen suuruutta mittaillaan, siitä kilpaillaan, taistellaan ja sen mittapuilla menestyneet yksilöt ja kansoiksi nimittetyt joukkioit nousevat arvostetuiksi olioiksi.

Näyttää siltä, että planeetan kärkiolento on haksahdanut syvempää tarkoitusta vailla olevan kokonaisuuden palvelijaksi huomaamattaan. Tarkkailija on havainnut saman sukuisia ilmiöitä jo joillakin aikaisemmillä vierailukohteillaan ja huomannut, että tarkoitukseton mellastaminen johtaa lyhyessä ajassa taivaankappaleen ränsistymiseen ja lopulta myös touhun isännän, kärkiolentona itseään pitävän eliön karsimykseen. Ennen tuota lopputulosta on koko luomakunta, kuten ihmiskunta kaikkea elollista leikkisästi kutsuu, saanut ikävällä tavalla tuntea nahoissaan hölmöilyn seuraukset. Prosessilla on

kiihtyvä luonne ja tämä on jäänyt kärkiolenolta huomaamatta.

Toiminnan syvemmän tarkoituksen puuttumisesta närkästyneenä lisää tarkkailija planeetalle jättämäänsä kirjellapuseen huomautuksen siitä, että entropia etenee maailmankaikkeudessa muutenkin ja sen tarkoituksellisesta lisäämisestä ei sählerille hyvä seuraa. Hän varoittaa viestissään vakavasti lyhytjänteisestä toiminnasta ja sen tulosten pinnallisesta arvostuksesta. Hän kehottaa kärkiolentoa keskittymään syvempään henkisyteen ja kulttuuriin sekä arvioimaan toimintansa tuloksia tuhansien vuosien mittatikulla.

Tässäkin asiassa vieraileva tarkkailija haluaa lopuksi painottaa erästä keskeistä seikkaa. Hän on huomannut, että vuosisatojen saatossa kärkiolennon yksilöluku on kasvanut käsittämättömän suureksi. Hän kehottaa kärkiolentoa vertaamaan lukumääräänsä läheisten sukulaistensa, vuorigorillojen lukumäärään. Jokaista vuorigorillaa kohti planeetalla on 10 miljoonaa ihmisolentoa. Itseään vielä läheisemmät eliöt, kuten neandertalilaiset, on Cro Magnon eliminoinut jo kokonaan. Tämä rötöstely ei kestä mitään kriittistä tarkastelua, ei eettistä eikä esteettistä.

Erityisen painokkaasti tarkkailija kehottaa pohtimaan, mikä olisi sellaisen ihmiskunnan koko, jonka planeetta sietäisi vuosituhannesta toiseen. Edelleen: mitkä ovat tuon valinnan keskeiset perustelut? Ja vielä: mikä olisi aikataulu tuloksen saavuttamiseksi, mitkä keinot päämäärään päätymiseksi?

Ensiapu

Tarkkailija on hyvistä neuvoistaan huolimatta alakuloinen. Hänelle jää tunne, että laumaeliö turvautuu asioita ratkaistessaan pitkään soveltamaansa keinoon, jolle on antanut korskean nimen: demokratia. Se on mukava ja leppoisa malli, jonka ihmiskunta aina sivuuttaa keskinäisissä sotatoimissaan. Siihen kuuluu kosolti valheellisuutta ja tekopyhyyttä, mutta laajalti omaksuttu opetus on, että miellyttävä valhe otetaan vastaan innostuneemmin kuin epämiellyttävä totuus. Käytäntönä ovat loputtomat kokoukset, istunnot, seminaarit, symposiumit, työryhmät ja komiteat. Tähän jaaritteluun tuhrautuu aikaa.

Tarkkailija ehdottaa rohkeaa muutosta koko maailmaa koskevaan päätöksentekoon. Globaalit kysymykset, kuten väestönkasvu, maankäyttö, vesien ja lajirikkauden suojeleminen on alistettava poliittisesti riippumattomien, kiistattoman viisaiden lajitovereitten muodostamalle kollegiolle.

Tarkkailijaa kummastuttaa myös ihmeellinen ristiriita. Miksi tuo kulttuurillaan ylvästelevä joukko – ihmiskunta – ei ole analysoinut tulevaisuutensa vaihtoehtoja, laatinut pitkän tähtäyksen suunnitelmia, tehnyt päätöksiä radikaaleista toimenpiteistä ja toimien vaatimasta aikataulusta? Miksi se ei esimerkiksi käytä tarjolla olevaa voimavaraa, sotajoukkoja, hyödyllisesti? Miksi tuota kokonaisuutta ei veloiteta puolustamaan koko planeetan tulevaisuutta? Miksi sen annetaan olla vahingollisissa teoissa, tuhoamassa itseään ja oheistuotteena paljon muutakin? Sotavoimien suuntaaminen kohti hyvää tavoitetta olisi ratkaisu ilmiselviin, jättiläismäisiin ongelmiin (ks. <http://unite-the-armies.org>).

Planeetta on valtaviin haasteiden edessä, jotka useissa tapauksissa vaikuttavat toisiaan kiihdyttävästi. Sen ilmakehä, maa-alueet ja valtameret ovat suurten, vahingollisten muutosten kourissa ja sen loistavin piirre, eliölajien runsaus, on näivetyneessä. Vaikka haitalliset muutokset kohdistuvat planeetan perusuolenteeseen, ne väistämättä vahingoittavat myöhemmin myös ihmiskuntaa.

Tarkkailija päätelee, että kysymys on joidenkin yksilöiden vallanhimosta, joka on sukupuoliseen kiimaan verrattava elävän olion piirre ja evoluution perustava polttoaine. Viisaus ja vallanhimo eivät näytä viihtyvän samassa yksilössä. Kun tuo haitallinen piirre yhdistyy sitten laumaeläimen tottelevaisuuteen, on lopputulos mikä on. Jopa älymystöksi itseään kutsuva kärkiolennon osajoukko on juonessa mukana. Valtavia resursseja suunnataan vallanhimon tyydyttämiseen, vaikka ne olisivat käytettävissä viisauden työkaluiksi. Tiivistetysti tarkkailija toteaa, että hieno planeetta Maa ansaitsisi paremman ihmiskunnan. Ja päättää viestinsä lopulta kysymykseen: ”Miksei jokainen tee edes jotain?”

Kirjoittaja on tekniikan tohtori ja tietokirjailija.